

א-ב של הקריאה – פרק ג' ושני סעיפים מפרק ד'

פרק ג'

1.

ספרות אינה מתקיימת בריק. לכותבים, ככאלה, ישנו תפקיד-חברתי ברור התואם בדיוק ליכולתם ככותבים. זאת היא תועלתם העיקרית, כל תועלת אחרת, היא יחסית, בת-חלוף, וניתנת להערכה רק ביחס להשקפותיו של מעריך מסוים.

אפשר שהמצדדים ברעיונות מסוימים יעריכו יותר כותבים המסכימים איתם מאשר כותבים שאינם שותפים לדעתם, הם עשויים לבכר, ולעיתים קרובות מבכרים, כותבים רעים ממפלגתם או בני-דתם על-פני כותבים טובים ממפלגה, או כנסייה, אחרת. אך ישנו בסיס אחד שניתן לאמוד ושאינו תלוי בשיקולים כלשהם של השקפה.

כותבים טובים הם אלו השומרים על השפה יעילה. כלומר, שומרים עליה מדויקת, שומרים עליה זכה. זה לא משנה אם הכותב הטוב מבקש להיות יעיל, או אם הכותב הרע מבקש להזיק.

שפה היא האמצעי העיקרי בתקשורת האנושית.

אם מערכת עצבים של חיה אינה משדרת תחושה וגירוי, החיה תתנוון.

אם ספרותה של אומה מתדרדרת, האומה תתנוון ותדעך.

המחוקק שלכם אינו מסוגל לחוקק למען טובת הציבור, המפקד שלכם אינו מסוגל לפקד, האזרחים (אם אתם מדינה דמוקרטית) אינם מסוגלים להדריך את "נציגיהם", שלא באמצעות שפה.

¹ פרקים א' ו-ב' של 'א-ב של הקריאה', גם כן בתרגומי, נכללו בקובץ 'עזרא פאונד / מבחר כתבים', הוצאת 'דחק', 2014.

שפתן המעורפלת של כיתות-ההונאה משרתת מטרה זמנית בלבד. כמות מוגבלת של תקשורת הנוגעת לנושאים יוצאי-דופן, מועברת באמצעות נוסחאות מתמטיות, באמצעות האמנויות הפלסטיות, באמצעות דיאגרמות, באמצעות צורות מוסיקאליות טהורות, אך איש אינו מציע להחליף את אלו בדיבור פשוט, או מניח כי הדבר יהיה אפשרי או רצוי.

UBICUNQUE LINGUA ROMANA, IBI ROMA²

יוון ורומא תורבתו באמצעות שפה. השפה שלכם נמצאת בהשגחת הכותבים שלכם.

[“והוא על המונים אֶלְמִים פְּחוֹ”]³

אך השפה הזאת אינה מיועדת אך ורק לרישומם של דברים גדולים שנעשו. הוראטיוס ושייקספיר יכולים להפגין את ערכה המונומנטאלי והמְמֹנִי, אך אין זה ממצה את העניין.

רומא עלתה עם ניבם של קיסר, אובידיוס וטקיטוס. היא הידרדרה בערבוביה של רטוריקה, בשפתם “המכסה על המחשבה” של הדיפלומטים, וכן הלאה.

האיש בעל התבונה אינו יכול עוד לשבת בשקט ובחיבוק ידיים בשעה שארצו מתירה לספרותה לכלות, ומתירה לכתובה טובה לפגוש בבוז – כשם שרופא טוב לא יכול היה לשבת שקט ושבע רצון שעה שילד נבער מדעת היה מדביק את עצמו בשחפת תחת הרושם שהוא בסך-הכל אוכל מאפה-פירות.

קשה ביותר לגרום לאנשים להבין את התרעומת הלא-אישית שהתנוונותה של כתיבה עשויה לעורר באנשים המבינים על מה מרמז הדבר ולאן הוא מוביל לבסוף.

² “היכן שהשפה היא רומית, שם רומא”

³ שיקספיר, סונטה 107, שורה 12, תרגום: שמעון זנדבנק

אין זה כמעט אפשרי להביע תרעומות מעין אלו מבלי להיקרא "מריר" או משהו מעין זה.

אף-על-פי-כן ה"מדינאי אינו מסוגל למשול, המדען אינו מסוגל לחלוק את תגליותיו, אנשים אינם מסוגלים להחליט על פעולה חכמה בלא שפה" – וכל מעשיהם ומצבם מושפעים מפגמיו או ממעלותיו של ניב.

עם שהולך ומתרגל לכתיבה מרושלת הוא עם שהולך ומאבד את האחיזה בנכסיו ובעצמו. והרפיון והרפיסות הללו כלל וכלל אינם דבר-מה פשוט ושעורורייתי כתחביר רצוף ובלתי סדור.

הדבר נוגע ליחסים שבין הבעה ומשמעות. תחביר קטוע ומבולגן יכול לעיתים להיות כן עד מאוד, ומשפט מפורט ומורכב יכול לעיתים להיות לא יותר מאשר הסוואה משוכללת.

2.

סך החוכמה האנושית אינו מוכל באף שפה, ואף שפה לבדה אינה מסוגלת להעניק ביטוי לכל הצורות והדרגות של התפישה האנושית. זהו עיקרון מריר שכלל וכלל אינו ערב לחד. אך איני יכול לזנוחו.

יש אשר מתפתחת באנשים איזו קנאות המופנית לעבר מאבק בקיבעוונות-רעיוניים הטמונים בשפה בודדת. ניתן לכנותם בצורה מכלילה: "דעותיה הקדומות של האומה" (כל אומה).

לאקלים שונה ולדם שונה צרכים שונים, ספונטאניות שונה, אי-רצון שונה, מבנה גרון שונה, יחס שונה בין קבוצות שונות של דחף וחוסר-נכונות, וכל אלו מותירים סימן בשפה, ומשאירים אותה מוכנה יותר או מוכנה פחות להתקשרויות ולרישומים מסוימים.

שאיפתו של הקורא אפשר שתהיה ממוצעת, ושאיפתם של שני קוראים לעולם לא תהיה זהה. אומנם יכול המורה לכוון את הוראותיו רק לאלו שחפצים, יותר מכל, ללמוד, אך הוא יכול בכל שלב לעורר את תלמידיו

באמצעות "מתאבן", הוא יכול, לכל הפחות, להגיש להם רשימה מודפסת של הדברים שיש ללמוד בספרות או בחלק נתון מתוכה.

את המכשול הגדול ביותר מניחים, כפי הנראה, מורים היודעים מעט יותר מן הציבור הרחב, הרוצים לנצל את ידיעותיהם המזעריות, והמתנגדים כליל לעשיית מאמץ מועט ללמוד דבר-מה נוסף.

פרק ד'

1.

"ספרות גדולה אינה אלא שפה הטעונה במשמעות עד לדרגתה הגבוהה ביותר האפשרית."

Dichten = Condensare

אני מתחיל בשירה כיוון שזאת צורת ההבעה המילולית הדחוסה ביותר. באסיל בנטינג, בעת שחיטט במילון גרמני-איטלקי, מצא כי רעיון זה, של שירה כריכוז, ישן כמעט כמו השפה הגרמנית. 'Dichten' הוא הפועל הגרמני התואם לשם העצם 'Dichtung' שמשמעו שירה. והמילונאי שינה זאת באמצעות המשמעות של הפועל האיטלקי שפירושו "לרכז".⁴

טעינת השפה נעשית בשלוש דרכים עיקריות: אתם מקבלים את השפה כפי שהותירה הגזע שלכם, למילים ישנן משמעויות אשר 'צמחו לעורו של הגזע'; הגרמנים אומרים "wie einem der Schnabel gewachsen ist", "בשעה שהמקור שלו עדיין צומח". והכותב הטוב בוחר את מילותיו על-פי משמעותן, אך משמעות זו אינה דבר-מה קבוע ומנותק כמו מהלכו של פרש או רגלי על לוח שחמט. היא מגיעה עם שורשים, עם אסוציאציות, עם

⁴ Condensare - "לדחוס", "לרכז". Dichten - "לדחוס", "לאטום", "לצופף". Dichtung - "שירה", "ספרות", "חוקם". מכאן שכתבת שירה היא פעולה של דחיסה.

כיצד והיכן משמשת המילה באופן הנהוג, או היכן היא משמשת באופן מבריק או בלתי נשכח. תוכלו בקושי להזכיר את שמו של צבע ה"שָׁנִי"⁵ מבלי שאחד או יותר ממאזיניכם יחשוב על שורת שיר מסוימת.

לְסִפְרוֹת וּלְמִילִים הַמְתִּיחֶסוֹת לְהַמְצָאוֹת אֲנוּשִׁיּוֹת יִשְׁנֵן מִשְׁמַעוּיּוֹת מוֹצְקוֹת וְנִפְרְדוֹת. כְּלוֹמֵר, מִשְׁמַעוּיּוֹת בּוֹלְטוֹת יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הִיא "אֲסוּצִיאֲצִיּוֹת" שֶׁל הַמִּלָּה.

לְאוֹפְנִיִּים יֵשׁ עֲכָשִׁיו מִשְׁמַעוֹת נִפְרְדֵּת. אֵךְ אוֹפְנִיִּים דו-מוֹשְׁבִיִּים אוֹ "אוֹפְנִיִּים הַעֲשׂוּיִים לְשָׁנִים", יִטִּילוּ עַל מִסַּךְ נִפְשׁוֹ שֶׁל הַקּוֹרֵא, יֵשׁ לְהַנִּיחַ, אֵת תְּמוֹנַתוֹ שֶׁל עֶשׂוֹר שֶׁחִלֵּף.

אֵינְ-סוֹף לְמַסְפֵּר הָאֵיכוּיּוֹת שֶׁכִּמָּה אֲנָשִׁים יִכּוֹלִים לְקַשׁוֹר בְּמִלָּה נְתוּנָה אוֹ בְּסוֹג שֶׁל מִלָּה, וּמְרַבֵּיתֵן שֶׁל אֱלוֹ מִשְׁתַּנּוֹת בְּהִתְאֵם לְאָדָם.

עֲלִיכֶם לְגַשְׁתִּי, בְּאוֹפֵן בְּלַעֲדֵי כְּמַעֵט, לְבִיקוֹרְתוֹ שֶׁל דְּנֵטָה כְּדֵי לְמַצּוֹא מַעֲרָךְ שֶׁל קְטִגוֹרִיּוֹת אוֹבִיִּיקְטִיבִּיּוֹת לְמִילִים. דְּנֵטָה כִּינָה מִילִים "חִמְאֲתִיּוֹת" ו"סְתוֹרוֹת" בְּשֶׁל הָרַעֲשִׁים הַשּׁוֹנִים שֶׁהֵן מִשְׁמִיעוֹת. אוֹ *pexa et hirsuta*, "סְרוֹקוֹת" ו"שְׁעִירוֹת". הוּא אֵף חִילֵק אוֹתֵן עַל פִּי הָאֲסוּצִיאֲצִיּוֹת הַשּׁוֹנוֹת שֶׁהֵן מַעֲלוֹת.

אֵף-עַל-פִּי-כֵן, עוֹדְכֶם טוֹעֲנִים מִילִים בְּמִשְׁמַעוֹת בְּשִׁלוֹשׁ דְּרָכִים עִיקְרִיּוֹת, הַמְכּוֹנּוֹת פְּאַנּוֹפִיאָה, מִיִּלּוֹפִיאָה, לּוֹגּוֹפִיאָה. אַתֶּם מִשְׁתַּמְשִׁים בְּמִלָּה כְּדֵי

⁵ אֲצֵל פְּאוֹנֵד מוֹפִיעָה הַמִּלָּה "Incarnadine" (אָדוּם-דָּם, אוֹ צֶבַע הַבָּשָׂר), הַמְהַדְהֵדֵת, יֵשׁ לְהַנִּיחַ, אֲצֵל הַקּוֹרֵא הָאֲנִגְלִי, אֵת דְּבָרָיו הַמְפּוֹרְסָמִים שֶׁל מִקְבֵּת (מַעֲרָכָה 2, תְּמוּנָה ב'): "Whence is that knocking? / How is't with me when every noise appals me? / What hands are here? Ha! They pluck out mine eyes. / Will all great Neptune's ocean wash this blood / Clean from my hand? No, this my hand will rather / **The multitudinous seas incarnadine**, / Making the green one red."

מֵאִיר וִיזְלוֹטִיר, בְּתַרְגוּמוֹ ל'מִקְבֵּת', מֵתַרְגֵּם זֹאת כֵּן: "יֵד זֹו שְׁלִי / הִיא מִים אֲדִירִים תְּצַבַע שָׁנִי"

להטיל דימוי חזותי על דמיונו של הקורא, או טוענים אותה באמצעות צליל, או משתמשים בקבוצות של מילים כדי לעשות זאת.⁶

שלישית, אתם נוטלים את הסיכון הגדול יותר כאשר אתם משתמשים במילה בהקשר מיוחד כלשהו ל"שימוש" הנוהג, כלומר, לסוג הקונטקסט שבו מצפה הקורא, או מורגל, למצוא את אותה המילה. זהו האמצעי האחרון שיש לפתח, יכולים להשתמש בו רק המתחכמים. (אם אתם באמת רוצים להבין על מה אני מדבר, תאלצו בסופו של דבר לקרוא את פרופרטיוס וז'יל לאפורג.)

אילו למדתם כימיה אזי היה נאמר לכם כי ישנם מספר מסוים של יסודות, מספר מסוים של כימיקלים שכיחים יותר, כימיקלים שמישים יותר, או קלים יותר למציאה. ולמען הבהירות תקבלו בניסויכם, קרוב לודאי, את החומרים הללו "טהורים" או טהורים במידה מספקת.

אילו הייתם מנהל חשבונות בן זמננו קרוב לודאי שהייתם משתמשים ביומן בעל דפים נתלשים⁷, באמצעותו מפרידים בתי-עסק בין חומרי ארכיון ובין עובדות המצויות בשימוש, או כאלו שסביר להניח שיזדקקו להן לעיתים תכופות לשם סימוכין. נוחות מעין זו אפשרית גם בלימודי הספרות.

כל חובב ציור יודע כי גלריות מודרניות שמות דגש רב על "תליות טובות", כלומר, על הצבתן של תמונות חשובות היכן שניתן יהיה לראותן היטב, היכן שהעין לא תתבלבל, או שהרגליים תתעייפנה בחיפוש אחר יצירת המופת על גבי קיר עצום ורחב המרובב בפסולת.

⁶ ר.ל קונובר (Conover) כותב במבואו למבחר הראשון של שירת מינה לוי: "עד כה, פאונד חילק שירה לשתי קבוצות, ובהצלחה: מילופיאה, שירה שהנעתה היא המוזיקה; ופאנופיאה, שירה שמסתמכת על דימוי. עתה נאלץ לשנות את סיווגי כדי להכיל מבע חדש, ועל כן טבע מונח שלישי, לוגופיאה: 'שירה הקרובה אל הלשון בלבד, שהיא מחול האינטליגנציה בין מלים ורעיונות והשתנותם של רעיונות ודמויות [...] בשיריה של מינה לוי אינני מבחין כלל ברגשות.'" (תרגום: גיורא לשם, דחק א', 2011)

⁷ פאונד מזכיר כאן את מה שכונה בשעתו "Loose-Leaf System" – שהיו בעצם מעין מחברות ספיראלה או קלסרים. על כל פנים, האפשרות לתלוש דפים מן היומנים הכרוכים ולתייגם מחדש חוללה מהפכה בעולם הבירוקראטי של ראשית המאה ה-20.

2.

כשתתחילו לחפש אחר "סודות טהורים" בספרות, תגלו כי הספרות נוצרה בידי סוגי האנשים הבאים:

1. **ממציאים.** אנשים אשר גילו תהליך חדש, או שעבודתם אשר שרדה מעניקה לנו את דוגמתו הראשונה הידועה של תהליך.

2. **המומחים.** אנשים המשלבים מספר תהליכים מעין אלו, והמשתמשים בהם טוב כמו ממציאייהם או טוב מהם.

3. **המדוללים.** אנשים שבאו לאחר שני סוגי הכותבים הראשונים, ולא היו מסוגלים לעשות את העבודה כראוי.

4. **כותבים טובים שאינם בעלי איכויות משמעותיות.** אנשים שהיו ברי מזל-דיו להיוולד בשעה שספרותה של מדינה מסוימת עבדה כמו שצריך, או כאשר "ענף-כתיבה" מסוים היה מצוי במצב "שפיר". למשל, אנשים שכתבו סונטות בימיו של דנטה, אנשים שכתבו שירים ליריקה קצרה בימיו של שייקספיר או במשך כמה עשורים לאחר מכן, או שכתבו רומאנים צרפתיים וסיפורים לאחר שפלובר הראה להם כיצד.

5. **כותבי "ספרות-יפה"**⁸. כלומר, אנשים שלא באמת המציאו שום-דבר, אולם שמתמחים בסוג מסוים של כתיבה, ושאינן להביאם בחשבון כ"אנשי מעלה" או כסופרים המבקשים למסור ייצוג כולל של החיים, או של תקופתם.

6. **מציתי שיגיונות**⁹

⁸ מה שנהוג היה לכנות בשם "בלטריסטיקה".

⁹ או "מובילי-אופנות"; פאונד מכוון כאן לתופעות כמו "שירת אוסיאן" (שירה שהיא לכאורה מהמיתולוגיה הגאלית, אך שלמעשה נכתבה על ידי המשורר הסקוטי בן המאה ה-18, ג'יימס מקפירסון, ועוררה התרגשות רבה באנגליה וברחבי היבשת).

לפני שהקורא יכיר את שני הסוגים הראשונים הוא לא יוכל לעולם "להבדיל בין העצים ליער". הוא עשוי לדעת מה הוא "מחבב". הוא עשוי להיות "חובב ספר מושבע", בעל ספרייה גדולה ומלאת ספרים המודפסים בצורה יפה, כרוכים בכריכות היוקרתיות ביותר, אך הוא לעולם לא יהיה מסוגל לסווג את מה שהוא יודע או להעריך את ערכו של ספר אחד ביחס לאחרים, והוא יהיה מבולבל יותר ואף מסוגל פחות לגמור בדעתו באשר לספר בו סופר חדש "שובר את המוסכמות", מאשר לגבש דעה באשר לספר בן שמונים או מאה שנה. הוא לעולם לא יבין מדוע המומחה רוגז כאשר הוא מציג דעות מיד שנייה או שלישית על אודות איכויותיו של הסופר הרע הבייב עליו.

בטרם ערכתם אומדן משל עצמכם, ובחינות מדוקדקות משל עצמכם, הישמרו, לכל הפחות, והימנעו מקבלת דעות:

(א) מאנשים שלא יצרו יצירות נכבדות בעצמם.

(ב) מאנשים שלא נטלו בעצמם את הסיכון הכרוך בהדפסת התוצאות של בחינתם ואומדנם האישיים, אף אם הם אכן עורכים כאלה ברצינות גמורה.

(תרגום מאנגלית והעיר: יהודה ויזן)